

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 436

**Rachunkowość na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-591-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Maria Aluchna, Olga Mikołajczyk: Akcjonariusze vs. interesariusze. Przypadek raportowania zintegrowanego / Shareholders vs. stakeholders. The case of integrated reporting	11
Joanna Antczak: Wypadki chemiczne a bezpieczeństwo ekologiczne / Chemical accidents vs. ecological security	21
Anna Balicka: Sprawozdawczość środowiskowa – światowe trendy ujawniania informacji środowiskowych / Environmental reporting – world trends of disclosure of environmental information	30
Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska: Rewizja finansowa a wiarygodność sprawozdań finansowych / Financial audit vs. financial statements credibility	39
Aurelia Bielawska: Realizacja idei społecznej odpowiedzialności biznesu w rzemiośle / The idea of Corporate Social Responsibility (CSR) in craft	48
Ewa Chojnacka, Jolanta Wiśniewska: Raportowanie danych CSR w Polsce / Reporting on CSR data in Poland.....	55
Marlena Ciechan-Kujawa, Katarzyna Goldmann: Analiza komparatywna wykorzystania i oceny przydatności analizy finansowej w praktyce firm audytorskich i jednostek gospodarczych w Polsce / Comparative analysis of the use and evaluation of the usefulness of financial analysis in the practice of auditing companies and business entities in Poland.....	64
Anna Dąbkowska: Wpływ raportu Liikanena na zmiany w regulacjach sektora bankowego w Niemczech / The impact of Liikanen report on changes in regulations of the banking sector in Germany.....	75
Anna Dubel: Analiza porównawcza kosztów adaptacji i zapobiegania zmianom klimatycznym / Comparative analysis of climate mitigation and adaptation costs	84
Justyna Dyduch: Możliwości wykorzystania informacji pochodzących z ewidencji księgowej w środowiskowej analizie finansowej przedsiębiorstwa – wyniki badań ankietowych / Possibility of using information from accounting records in environmental corporate financial analysis – survey research results.....	93
Danuta Dziawgo: Znaczenie raportowania pozafinansowego w opinii indywidualnych inwestorów / Non-financial reporting importance from individual investors' perspective.....	105

Justyna Fijałkowska: Raportowanie informacji niefinansowych zgodnie z nową dyrektywą UE 2014/95/EU jako wyzwanie dla przedsiębiorstw / Non-financial information reporting following UE 2014/95/UE new directive as a challenge for companies	115
Tomasz Gabrusewicz: Wybrane problemy stosowania wyceny w wartości godziwej do wyceny bilansowej / Selected aspects of applying valuation at fair value to balance sheet valuation.....	123
Marzena Hajduk-Stelmachowicz: Pułapki decyzyjne a system zarządzania środowiskowego / Decision-making traps related to the environmental management system.....	133
Dominika Kordela: Crowdfunding w Polsce – koncepcja finansowania społecznościowego / Crowdfunding in Poland – the concept of social financing	143
Angelika Kuligowska, Michał Moszyński, Damian Walczak: Ryzyko oraz jego świadomość w kontekście odpowiedzialności za szkody środowiskowe w Polsce / Risk and its awareness in the context of liability for environmental damages in Poland.....	154
Agnieszka Kurdyś-Kujawska: Ubezpieczenia gospodarcze jako czynnik zapewniający zrównoważony rozwój gospodarstw rolnych / Business insurances as a factor to ensure sustainable economic development of farms ...	163
Małgorzata Kutera: Etyczne aspekty zwalczania nadużyć finansowych / Ethical aspects of combating financial frauds	174
Jan Michalak: Raport strategiczny jako źródło informacji dla inwestorów społecznie odpowiedzialnych w Wielkiej Brytanii. Wyniki badań empirycznych / Strategic report as a source of information for socially responsible investors in UK. Empirical research results.....	186
Joanna Pawłowska-Tyszko: Nowe instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie krajów członkowskich UE a rozwój zrównoważony / New instruments of risk management in agriculture of the member states of the EU vs. sustainable development	199
Kamila Prucia: Projekt naukowy jako narzędzie finansowania nauki / A scientific project as a financing tool for science	209
Ksymena Rosiek: Koszty środowiskowe w sektorze wodno-kanalizacyjnym / Environmental costs in water and sewage sector	219
Anna Serwatka: Druk w polskich firmach i na uczelniach oraz jego wpływ na środowisko / Printing in Polish companies and at universities and its impact on the environment	231
Hanna Sikacz: Wpływ CSR na sytuację finansową przedsiębiorstw – przegląd badań / The impact of CSR on the corporate financial performance – a review of research.....	241
Dorota Śładkiewicz, Piotr Wanicki: Istota społecznej odpowiedzialności biznesu w procesie kreowania wartości przedsiębiorstwa / The essence of corporate social responsibility in creating company value.....	253

Monika Sobczyk: W poszukiwaniu wpływu dokonań CSR na wyniki finansowe / Searching the impact of corporate social performance on corporate financial performance	261
Anna Spoz: Wpływ finansyzacji na działalność i sprawozdawczość przedsiębiorstw / The impact of financialization on the model business of enterprises and their financial reporting	270
Lidia Włodarska-Zoła: Venture capital jako źródło finansowania przedsięwzięć innowacyjnych w świetle polityki wspierania innowacyjności / Venture capital as a source of financing innovative undertakings in the light of the policy of supporting innovativeness.....	278
Aleksander Zawadzki, Marlena Rybacka: Falszowanie sprawozdań finansowych w opinii biegłych rewidentów / Financial statements fraud in the opinion of auditors	287
Katarzyna Ziętek-Kwaśniewska: Terminowość płatności w transakcjach między przedsiębiorstwami w Polsce / Punctuality of payments in transactions between businesses in Poland.....	296
Beata Zyznarska-Dworczak: Determinanty rozwoju sprawozdawczości niefinansowej w świetle pozytywnej i normatywnej teorii rachunkowości / Factors development of non-financial reporting in the light of positive and normative accounting theory	307

Wstęp

Idea zrównoważonego rozwoju wzbudza uzasadnioną uwagę zarówno w społeczeństwie, jak i w gospodarce oraz w nauce. Poszukujemy bowiem sposobu na racjonalne funkcjonowanie w złożonej rzeczywistości. Konieczne jest nie tylko naukowe opracowanie zasad zrównoważonego rozwoju, lecz także ich efektywna implementacja w praktyce gospodarczej. Nie bez znaczenia jest przy tym również społeczne poparcie dla idei zrównoważonego rozwoju.

Niewątpliwie problemy w zakresie ochrony środowiska oraz etyki prowadzonego biznesu stanowią ogromne wyzwanie rozwojowe. Nie możemy dopuścić, by stały się one barierą rozwoju naszej cywilizacji. Stąd też obecne koncepcje teoretyczne coraz częściej podkreślają konieczność ograniczania negatywnego wpływu prowadzonej działalności na interesariuszy oraz budowania wartości dodanej – rozumianej dużo szerzej niż dotychczas.

Współczesny świat spogląda na ideę zrównoważonego rozwoju z ogromną nadzieją, ponieważ oznacza ona szansę na zmianę filozofii gospodarowania z poszanowaniem zasad gospodarki rynkowej. Nie możemy tej szansy zmarnować. Ta wspaśniała idea wymaga jednak jeszcze wiele pracy, zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym.

Tematów badawczych więc nie brakuje. Środowisko ekonomistów z dyscypliny „finanse”, a w tym „rachunkowość”, od dawna zaangażowane jest naukowo w prace badawcze dotyczące zrównoważonego rozwoju. Jednym z przykładów aktywności i profesjonalizmu naszego środowiska naukowego jest niniejsza publikacja.

W opracowaniu opublikowano wybrane artykuły dotyczące idei zrównoważonego rozwoju w zakresie rachunkowości, których autorami są osoby z uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Podkreślam wagę inspirujących treści poszczególnych opracowań. Istotny wkład w naukową jakość publikacji wnieśli także recenzenci. Zgłoszone przez nich uwagi i sugestie podniosły jeszcze wartość naukową opracowania.

Niniejsza publikacja jest naszym wspólnym sukcesem: autorów i recenzentów.

Danuta Dziawgo

Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mails: aleksandra.banaszkiewicz@umk.pl; ewa.makowska@umk.pl

REWIZJA FINANSOWA A WIARYGODNOŚĆ SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

FINANCIAL AUDIT VS. FINANCIAL STATEMENTS CREDIBILITY

DOI: 10.15611/pn.2016.436.04

JEL Classification: M41, M42

Streszczenie: Istotną rolę w potwierdzaniu wiarygodności sprawozdań finansowych odgrywa rewizja finansowa. Zbadanie sprawozdania finansowego przez niezależnego biegłego rewidenta przyczynia się do lepszego odzwierciedlenia rzeczywistej sytuacji ekonomicznej jednostki. Pozytywna opinia, wydana przez biegłego rewidenta, powinna gwarantować, że zbadane sprawozdanie finansowe nie zawiera istotnych nieprawidłowości oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy przedsiębiorstwa. Tym samym rewizja finansowa ogranicza ryzyko związane z decyzjami podejmowanymi na podstawie sprawozdań finansowych. W artykule omówiono wyniki badania ankietowego, przeprowadzonego wśród biegłych rewidentów. Celem badania była ocena stopnia, w jakim rewizja finansowa wpływa na wiarygodność i jakość informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Z tej też przyczyny poruszono kwestię najczęściej identyfikowanych rodzajów nieprawidłowości sprawozdań finansowych.

Słowa kluczowe: rewizja finansowa, badanie sprawozdań finansowych, biegły rewident.

Summary: Financial audit plays an important role in confirming the reliability of financial accounts. Audit of financial statements by an independent auditor contributes to better assessment of the actual economic situation of the economic entity. The positive opinion issued by the auditor should guarantee that the audited financial statements are free of any material misstatement and truly and fairly depict the financial position, the assets and the financial results of operations of the company. Thus, the financial audit reduces the risks associated with basing the decisions on the financial statements of the economic entity. The article discusses the results of the survey, conducted among auditors. The aim of the study was to assess the extent to which the financial audit influences the credibility and quality of information contained in the financial statements. For this reason, it addressed the issue of the most frequently identified types of irregularities found in the financial statements.

Keywords: financial audit, auditing of financial statements, auditor.

1. Wstęp

W gospodarce rynkowej istnieje ogromne zapotrzebowanie na wiarygodne, wysokiej jakości informacje prezentowane w sprawozdaniach finansowych jednostek gospodarczych. Na podstawie tych informacji użytkownicy sprawozdań finansowych (głównie inwestorzy i kredytodawcy) podejmują decyzje gospodarcze. Oczekują oni rzetelnych informacji sprawozdawczych, gdyż tylko w oparciu o takie dane mogą być podjęte trafne decyzje o lokowaniu kapitału czy udzielaniu kredytu itp.

Istotną rolę w potwierdzaniu wiarygodności sprawozdań finansowych odgrywa rewizja finansowa. Zbadanie sprawozdania finansowego przez niezależnego biegłego rewidenta przyczynia się do lepszego odzwierciedlenia rzeczywistej sytuacji ekonomicznej jednostki. Pozytywna opinia, wydana przez biegłego rewidenta, powinna gwarantować, że zbadane sprawozdanie finansowe nie zawiera istotnych nieprawidłowości, a także rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy przedsiębiorstwa. Tym samym rewizja finansowa ogranicza ryzyko związane z decyzjami podejmowanymi na podstawie sprawozdań finansowych.

W artykule omówiono wyniki badania ankietowego, przeprowadzonego wśród biegłych rewidentów. Celem badania była ocena stopnia, w jakim rewizja finansowa wpływa na wiarygodność i jakość informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Z tej też przyczyny poruszono kwestię najczęściej identyfikowanych rodzajów nieprawidłowości sprawozdań finansowych.

2. Metodyka badania

Zastosowaną metodą badawczą było badanie ankietowe przeprowadzone wśród biegłych rewidentów. Badanie zostało przeprowadzone na potrzeby napisania pracy magisterskiej¹. Ogółem wysłano drogą mailową lub osobiście dostarczono ankiety do 25 podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych z Regionalnego Oddziału KIBR w Toruniu i Bydgoszczy. Odpowiedzi uzyskano od 14 audytorów, co stanowi 56% ogółu rozesłanych i dostarczonych ankiet. Ze względu na liczebność próby oraz ilość uzyskanych wypełnionych kwestionariuszy ankietowych, prezentowanych w artykule wniosków nie można uogólniać na całą populację, natomiast przedstawione wyniki mają wartość informacyjną.

Kwestionariusz ankiety został podzielony na trzy części. W pierwszej części zawarto pytania pozwalające uzyskać ogólne informacje o biegłych rewidentach. Druga część ankiety dotyczyła nieprawidłowości występujących w sprawozdaniach finansowych i uchybień w ramach organizacji i funkcjonowania badanych jednostek, stwierdzanych w trakcie badania. Natomiast w trzeciej części ankiety umieszczono

¹ Badanie ankietowe zostało przeprowadzone przez Katarzynę Lankauf, która napisała pracę magisterską w Katedrze Rachunkowości UMK w Toruniu pod tytułem: „Rola rewizji finansowej w zapewnieniu wiarygodności sprawozdań finansowych”.

pytania związane szacowaniem ryzyka badania. W niniejszym artykule przedstawiono wyniki otrzymane w części drugiej ankiety.

3. Nieprawidłowości stwierdzane przez biegłych rewidentów w toku badania sprawozdań finansowych

Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wskazują, iż rewizja finansowa w znacznym stopniu przyczynia się do podnoszenia jakości i wiarygodności sprawozdań finansowych. Świadczy o tym częstotliwość dokonywanych korekt i zmian w pierwszej wersji sprawozdań finansowych przedkładanych do badania respondentom. W celu uzyskania informacji na ten temat zapytano, jak często w sprawozdaniach finansowych, przedstawionych im do badania, dokonywane są na ich wniosek korekty i zmiany. Ponad 85% respondentów twierdzi, że dość często (71,43%) i bardzo często (14,29%) zalecają badanym jednostkom wprowadzenie pewnych korekt i zmian w sprawozdaniach finansowych. Tylko zdaniem niewielu (ponad 14%) ankietowanych audytorów takie poprawki w pierwszej wersji sprawozdań finansowych są rzadko dokonywane na ich wniosek.

Jak wynika z udzielonych odpowiedzi, ostateczna wersja sprawozdań finansowych zazwyczaj uwzględnia proponowane przez biegłych rewidentów poprawki i zmiany. Można zatem wnioskować, iż rewizja finansowa wpływa na prawidłowy obraz sytuacji finansowej i majątkowej prezentowany w ostatecznej wersji sprawozdań finansowych. Potwierdzeniem znacznego współdziałania biegłych rewidentów w kształtowaniu rzetelnego obrazu jednostki w ostatecznej wersji sprawozdania finansowego są również wyniki badania przeprowadzonego przez J. Pfaff na zbiorowości 223 jednostek gospodarczych. Wskazują one, że w 80% przypadków (zbadanych podmiotów gospodarczych), w wyniku wprowadzonych korekt po wykonanej rewizji finansowej zmiana uległa suma bilansowa, a w 77% zbadanych podmiotów zmianie uległ rachunek zysków i strat [Pfaff 2008, s. 212, 223].

Należy zaznaczyć, że opinia wydawana przez biegłego rewidenta dotyczy już ostatecznej wersji sprawozdania finansowego, a więc po uwzględnieniu przez badany podmiot poprawek zalecanych przez audytora. Dlatego też w praktyce większość wydawanych opinii to opinie bez zastrzeżeń. W celu uzyskania informacji na ten temat zapytano respondentów o to, jaki procent wydawanych przez nich opinii to opinie z zastrzeżeniem(-ami), jaki procent to opinie negatywne, a jaki stanowi odmowa wyrażenia opinii.

Uzyskane wyniki pokazują, że opinie z zastrzeżeniem(-ami) stanowią mniej niż 20% wydanych opinii przez wszystkich ankietowanych biegłych rewidentów.

Fakt, iż rzadko wydawane są opinie z zastrzeżeniem, może świadczyć o dobrym ogólnym poziomie sprawozdań finansowych jednostek gospodarczych (jednak trzeba pamiętać, że opinie dotyczą ostatecznej wersji sprawozdań finansowych). Przyczyną takich opinii mogą być istotne odstępstwa od obowiązujących zasad rachunkowości. Powodem wydania opinii z zastrzeżeniem może być też na przykład

nieuczestniczenie biegłego rewidenta w inwentaryzacji zapasów, co stanowi ograniczenie badania w odniesieniu do pozycji zapasów [KSRF 2010].

Jak pokazują wyniki badania, opinie negatywne nie zostały nigdy wydane przez ponad 78% respondentów, a u pozostałych biegłych stanowiły nie więcej niż 20% wydanych opinii.

Fakt, iż ponad 78% ankietowanych biegłych rewidentów nigdy nie wydało opinii negatywnej, oznacza, że niezwykle rzadkością są jednostki gospodarcze, których sprawozdania finansowe zawierają „krytyczne” nieprawidłowości, całkowicie zniekształcające obraz prezentowany w sprawozdaniu finansowym.

Podobna tendencja występuje przy odmowie wyrażenia opinii. Ponad 85% ankietowanych biegłych rewidentów nigdy nie odmówiło wydania opinii.

Zdecydowana większość ankietowanych (85,71%) nigdy nie odmówiła wydania opinii, natomiast pozostali biegli wydali stanowisko o odmowie wyrażenia opinii w nie więcej niż 20% badanych przez nich jednostek. Uzyskane wyniki świadczą o tym, że bardzo rzadko audytorzy, przeprowadzając badania, napotykają w badanych jednostkach znaczne ograniczenie zakresu badania, które uniemożliwiłoby im wykonanie koniecznych procedur badania i zdobycie odpowiednich dowodów badania.

Wiadomo, że aby sprawozdanie finansowe było przydatne dla jego odbiorców w podejmowaniu różnorodnych decyzji gospodarczych, musi w sposób rzetelny i jasny przedstawiać sytuację majątkową, finansową i wynik finansowy jednostki gospodarczej [Ustawa z 29 września 1994]. Respondentów zapytano o to, jakiego typu nieprawidłowości są przez nich najczęściej identyfikowane w toku badania sprawozdań finansowych. Jak pokazują wyniki przeprowadzonego badania ankietowego, biegli rewidenci identyfikują w badanych jednostkach gospodarczych różne typy błędów popełnianych przy sporządzaniu sprawozdań finansowych. Trzeba zaznaczyć, że katalog wymienionych typów nieprawidłowości oczywiście nie zamyka szerokiego zbioru uchybień, jakie mogą wystąpić w rzeczywistości gospodarczej. Niemniej wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wskazują, że najczęściej stwierdzanymi nieprawidłowościami w badanych jednostkach są błędy dotyczące wyceny i prezentacji poszczególnych pozycji w sprawozdaniu finansowym. Błędy dotyczące wyceny zostały wskazane przez wszystkich respondentów, natomiast tzw. błędy „prezentacyjne” przez prawie 93% respondentów. Poza błędami związanymi z wyceną i prezentacją, audytorzy dosyć często w swojej praktyce napotykają również nieprawidłowości dotyczące zakresu i jakości dodatkowych ujawnień zawartych w szczególności w informacji dodatkowej (odpowieź taką wskazało blisko 71,5% respondentów) oraz błędne szacunki księgowe (wskazało na nie ponad 57% respondentów).

Z analizy wyników badania ankietowego można wnioskować, że rzadziej ujawnianymi przez biegłych rewidentów uchybieniami są pomyłki popełniane przy gromadzeniu i przetwarzaniu danych księgowych (28,57% wskazań) oraz ujmowanie zdarzeń gospodarczych w księgach niewłaściwego okresu (42,86% wskazań). Dodatkowo na uwagę zasługuje wskazana samodzielnie przez jednego respondenta

często (w jego opinii) występująca nieprawidłowość, jaką jest rozbieżność między zapisaną a stosowaną polityką rachunkowości.

Ankietowanych biegłych rewidentów zapytano także o to, czego dotyczą najczęściej stwierdzane przez nich nieprawidłowości w ramach organizacji i funkcjonowania badanych jednostek.

Wyniki uzyskane z badania ankietowego pokazują, że najczęściej stwierdzaną nieprawidłowością w badanych jednostkach dotyczącą kwestii organizacyjnych jest brak lub niewłaściwe opracowanie zasad (polityki) rachunkowości. Z uchybieniami związanymi z dokumentacją opisującą zasady (politykę) rachunkowości spotykają się w trakcie przeprowadzanych badań wszyscy ankietowani biegli rewidentzi. Można przypuszczać, że wszelkiego rodzaju uchybienia polegają na niespełnieniu wszystkich wymogów, jakie określa art. 10 ust. 1 ustawy o rachunkowości w odniesieniu do dokumentacji opisującej zasady (politykę) rachunkowości [Ustawa z 29 września 1994]. Szczególnie poważne w skutkach mogą być nieprawidłowości dotyczące opisanych w ramach polityki rachunkowości metod wyceny aktywów i pasywów, na przykład gdy przyjęte przez jednostkę zasady nie są dopuszczone przepisami prawa.

Zdecydowana większość ankietowanych (ponad 78%) wskazała również, iż często napotykanne przez nich nieprawidłowości dotyczą organizacji i funkcjonowania kontroli wewnętrznej w badanych przedsiębiorstwach. Oznacza to zatem, że większość respondentów nie może w znacznym stopniu zaufać działającej w jednostce kontroli wewnętrznej.

Kolejnym obszarem, w ramach którego identyfikowane są nieprawidłowości (wskazany przez 42,86% respondentów), jest inwentaryzacja. Bardzo ważna jest rola biegłego rewidenta, który uczestnicząc w inwentaryzacji zapasów drogą spisu z natury, ma możliwość zidentyfikowania wszelkich uchybień i niedociągnięć.

Z przeprowadzonego badania ankietowego wynika, że rzadziej identyfikowanymi nieprawidłowościami w ramach organizacji i funkcjonowania badanych jednostek są niedociągnięcia informatycznych programów finansowo-księgowych (28,57% wskazań) oraz zagrożenie kontynuacji działalności badanych przedsiębiorstw (14,29% wskazań).

Warunkiem koniecznym do tego, aby sprawozdanie finansowe odzwierciedlało rzeczywistą sytuację majątkowo-finansową oraz wynik finansowy jednostki, jest konsekwentne przestrzeganie nadrzędnych zasad rachunkowości [Wąsowski 2002, s. 3]. O to, które zasady rachunkowości są najczęściej naruszane w badanych jednostkach, zapytano respondentów.

Uzyskane wyniki pokazują, że zdecydowana większość ankietowanych biegłych rewidentów (78,57%) najczęściej stwierdza w badanych jednostkach naruszenie zasady ostrożności. Nieprzestrzeganie tej zasady może przejawiać się między innymi w nietworzeniu odpisów aktualizujących w związku z utratą wartości składników aktywów lub nietworzeniu rezerw na przyszłe zobowiązania [Hońko 2010, s. 33]. Tak wysoki procent wskazań na tę właśnie zasadę nie powinien dziwić. Prawdopo-

dobnie w czasach kryzysu w przedsiębiorstwach częściej występują sytuacje powodujące konieczność utworzenia odpisów aktualizujących zapasów, należności czy też środków trwałych lub rezerw na przyszłe zobowiązania [Fiedziuk 2010, s. 266–267]. Ponadto naruszanie zasady ostrożności może być też związane z niewłaściwym oszacowaniem tych odpisów i rezerw.

Około połowy ankietowanych biegłych rewidentów uznało za często łamaną zasadę współmierności przychodów i kosztów (50%) oraz zasadę istotności (42,86%). Przestrzeganie obu tych zasad przy sporządzaniu sprawozdań finansowych jest niezbędne do podejmowania właściwych decyzji gospodarczych przez użytkowników sprawozdań finansowych. Zasada współmierności przychodów i kosztów ma kluczowe znaczenie dla ustalenia wyniku finansowego przedsiębiorstwa za dany okres [Olchowicz 2009, s. 34]. Z kolei zachowanie zasady istotności zapewnia wyodrębnienie w sprawozdaniu finansowym wszystkich informacji, które są niezbędne odbiorcom sprawozdań finansowych do podejmowania decyzji gospodarczych [Sojak 2008, s. 28].

Jak pokazują wyniki badania, rzadziej stwierdzone jest nieprzestrzeganie w jednostkach zasady memoriału (35,71% wskazań) i zasady treści ekonomicznej (28,57% wskazań). Łamanie pozostałych wymienionych zasad rachunkowości nie zostało wskazane przez żadnego respondenta. Niewątpliwie ważna, z punktu widzenia użytkowników zewnętrznych, jest zasada memoriału. Jej naruszenie, polegające na przyporządkowaniu kosztów i przychodów do niewłaściwych okresów, wprowadza odbiorców w błąd, gdyż zniekształca wynik finansowy prezentowany w sprawozdaniu finansowym przedsiębiorstwa.

Szczególnie niebezpieczne dla odbiorców sprawozdań finansowych jest zjawisko oszukańczej sprawozdawczości finansowej. Dlatego też coraz częściej oczekują oni od audytorów wykrywania ewentualnych oszustw i poświadczenia, że sprawozdania nie zostały sporządzone w sposób oszukańczy [Hołda, Nowak 2003, s. 116]. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę z tego, że wykrywanie oszustw jest znacznie trudniejsze niż wykrywanie błędów, gdyż oszustwom towarzyszy zawsze chęć ich ukrycia. Respondentów zapytano, na czym polegały oszustwa, popełniane w jednostkach, na które natknęli się w trakcie przeprowadzanych badań.

Większość respondentów (64,29%) nigdy w trakcie swojej pracy zawodowej nie spotkała się z oszustwami popełnianymi w badanych jednostkach. Świadczy to może o tym, że problem dokonywania oszustw finansowych nie dotyczył większości badanych jednostek. Niewątpliwie problem taki w większym stopniu dotyczy notowanych na giełdzie spółek akcyjnych, które akurat nie są badane przez respondentów.

Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, iż wśród przypadków wykrytych oszustw najczęściej ujawnianym oszustwem było zawłaszczenie majątku dokonane przez pracowników (28,57% ankietowanych biegłych rewidentów ujawniło tego typu oszustwo podczas przeprowadzanych badań sprawozdań finansowych). Potwierdza to w pewnym sensie wyniki ogólnoswiatowych badań prezentowanych

w 2012 i 2014 roku w opracowaniu „Report to the Nation of Occupational Fraud & Abuse”, zgodnie z którym do tego typu oszustw dochodzi najczęściej [<http://www.acfe.com> 2012; 2014].

Znacznie groźniejsze dla użytkowników zewnętrznych są oszustwa polegające na oszukańczej sprawozdawczości finansowej. Są one związane z manipulowaniem danymi prezentowanymi w sprawozdaniu finansowym w celu zniekształcenia wyniku finansowego. Uzyskane wyniki pokazują, że nieprawidłowości sprawozdań finansowych powstałe w wyniku oszustwa są rzadko ujawniane w trakcie przeprowadzania rewizji finansowej. Może to świadczyć o tym, że oszustwa takie nie są popełniane w badanych jednostkach lub też że nie są one wykrywane. Jak wynika z przeprowadzonych badań, niewiele ponad 14% ankietowanych biegłych rewidentów w swojej praktyce zawodowej wykryło w jednostce umyślne pominięcie zdarzeń, transakcji i innych znaczących informacji w sprawozdaniach finansowych. Z kolei niewiele ponad 7% ujawniło w przedsiębiorstwie manipulację, zafałszowanie lub zmianę danych bądź dokumentacji źródłowej, na podstawie których sporządza się sprawozdanie finansowe, oraz zamierzone, niewłaściwe stosowanie zasad rachunkowości.

W kontekście poprzedniego pytania, dotyczącego naruszania zasad rachunkowości, wątpliwości może wzbudzać niski odsetek wskazań respondentów (7,14%) na odpowiedź związaną z zamierzonym niewłaściwym stosowaniem zasad rachunkowości. Świadczy to zatem o tym, że do naruszania wcześniej omówionych zasad rachunkowości w badanych jednostkach dochodziło w sposób nieświadomy, nieumyślny.

4. Zakończenie

Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród biegłych rewidentów potwierdzają, że rewizja finansowa w znacznym stopniu przyczynia się do podnoszenia jakości i wiarygodności sprawozdań finansowych. Ze względu na fakt, że badanie zostało przeprowadzone na niereprezentatywnej próbie, jego wnioski mają tylko użyteczność informacyjną. Podstawowe spostrzeżenia ankietowanych biegłych rewidentów, którzy uczestniczyli w badaniu, są następujące:

- pierwsza wersja sprawozdania finansowego bardzo często podlega korektom i zmianom wprowadzanym na wniosek audytora,
- wszyscy ankietowani stwierdzili, że opinie z zastrzeżeniem(-ami) stanowią nie więcej niż 20% ogółu wydawanych przez nich opinii,
- opinie negatywne nie zostały nigdy wydane przez ponad 78% respondentów, a u pozostałych biegłych stanowiły nie więcej niż 20% wydanych opinii,
- podobna tendencja występuje przy odmowie wyrażenia opinii – zdecydowana większość ankietowanych (85,71%) podczas swojej długoletniej praktyki zawodowej nigdy nie odmówiła wydania opinii, natomiast pozostali biegli wydali

stanowisko o odmowie wyrażenia opinii w nie więcej niż 20% badanych przez nich jednostek,

- najczęściej stwierdzanymi nieprawidłowościami w badanych jednostkach były błędy dotyczące wyceny poszczególnych pozycji w sprawozdaniu finansowym,
- najczęściej stwierdzaną nieprawidłowością w badanych jednostkach dotyczącą kwestii organizacyjnych był brak lub niewłaściwe opracowanie zasad (polityki) rachunkowości,
- zdecydowana większość ankietowanych biegłych rewidentów najczęściej stwierdzała w badanych jednostkach naruszenie zasady ostrożności,
- najczęściej wykrywane oszustwo dotyczyło zawłaszczenia majątku przez pracowników.

Uwzględniając zdanie zdecydowanej większości respondentów, można potwierdzić, że rewizja finansowa istotnie przyczynia się do zapewnienia rzetelności i wysokiej jakości sprawozdań finansowych. Otóż zdaniem biegłych rewidentów objętych badaniem ankietowym użytkownicy sprawozdań finansowych mogą mieć wysoki poziom pewności, że zbadane sprawozdanie finansowe, mające opinie bez zastrzeżeń, nie jest zniekształcone przez istotne błędy ani oszustwa. Dodatkowo opinia taka jest także gwarancją jasnego i rzetelnego przedstawienia sytuacji majątkowo-finansowej oraz wyniku finansowego jednostki gospodarczej. W dobie rozwijającej się gospodarki rynkowej taka gwarancja jest bardzo potrzebna odbiorcom sprawozdań finansowych, podejmującym decyzje gospodarcze w oparciu o informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych. Coraz częściej w literaturze przedmiotu przytaczane są argumenty za zmianą zakresu audytu oraz powtórna hierarchizacją celów audytu, w tym również celów pobocznych, takich jak doradztwo w obszarze strategicznych aspektów biznesu [Ciechan-Kujawa 2014, s. 171]. Wyniki dyskusji nad zakresem i formą badania sprawozdania finansowego mogą znacząco wpłynąć na zmianę obecnie obowiązujących rozwiązań [Burnos 2013, s. 74].

Literatura

- Burnos K., 2013, *Sprawozdanie biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego*, Rachunkowość, nr 5.
- Ciechan-Kujawa M., 2014, *Wielowymiarowy audyt biznesowy. Wartość dodana dla organizacji i interesariuszy*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Fiedziuk L., 2010, *Wybrane zagadnienia dotyczące sprawozdań finansowych firm w warunkach kryzysu*, [w:] *Rewizja finansowa w obrocie gospodarczym*. Materiały pokonferencyjne X Dorocznej Konferencji Audytu Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, KIBR, Warszawa.
- Hołda A., Nowak W., 2003, *Oszustwa w systemie rachunkowości a ewolucja procedur badania sprawozdań finansowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 13(69), Warszawa.
- Hońko S., 2010, *Ogólna charakterystyka sprawozdania finansowego*, [w:] Gos W., Hońko S., Szczy-pa P., *ABC sprawozdań finansowych: jak je czytać, interpretować i analizować*, CeDeWu, Warszawa.

- Krajowy Standard Rewizji Finansowej nr 1 *Ogólne zasady badania sprawozdań finansowych*, Biuletyn Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, nr 69, Warszawa 2010., ust. 42, 68–69, ust. 77, ust. 42 i 68.
- Olchowicz I., 2009, *Podstawy rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Pfaff J., 2008, *Wpływ rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdania finansowego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Sojak S., 2008, *System rachunkowości*, [w:] Sojak S., Stankiewicz J. (red.), *Podstawy rachunkowości*, TNOiK, Toruń.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591, art. 4 ust. 1, art. 10 ust. 1, art. 65 ust. 2 pkt 2.
- Wąsowski W., 2002, *Falszowanie sprawozdań finansowych*, *Rachunkowość*, nr 11.
- http://www.acfe.com/uploadedFiles/ACFE_Website/Content/rtnn/2012-report-to-nations.pdf.
- <http://www.acfe.com/rtnn/docs/2014-report-to-nations.pdf>.